

Sivil Toplum ve Sivil Toplum Kuruluşları (STK) Söylemi^(*)

Fikret Başkaya

Sivil toplum ve sivil toplum kuruluşları kavramı şimdilerde çok kullanılıyor ama herkes için aynı anlama gelmiyor. Bizde sivil toplum kuruluşları (STK) denilene dışarıda genellikle Non Gouvernemental Organizations'ın kısaltılmışı olan (NGOs) deniyor. ABD'de bunlara Public Voluntary Organizations (PVOs) deniyor. Adlandırma ne olursa olsun içerik ve misyon aynı. NGO, söz konusu kuruluşları veya hareketleri ne olmadığıyla adlandırıyor. Eskilerin "birşeyi mefhumu muhalifiyle tanımlamak" dedikleri durumdan bile farklı. Orada hiç olmazsa bir kavramın karşıt anlamlısı söz konusudur. O zaman her şeyi bu tanıma dahil etmek, ne varsa içine atmak kolaylaşıyor. NGOs'yu bizim dilimizde ifade edersek ve çeviriyi 'metne bağlı kalarak' yaparsak, bu 'Hükümet Dışı Örgütler' demek ama daha geniş bir çeviri daha uygun ve bunlara 'Devlet Dışı Örgütler' demek gerekir. Her yerde NGO'lar denilene Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları denmesi herhalde bir tesadüf değil. Bizde devlet dışında birşeyi tahayyül etmek pek kolay birşey değildir. Öyleyse sivil toplum ve sivil toplum örgütleri söyleminden kim neyi anlıyor, kavram ilk defa ortaya atıldığından beri hep aynı anlama mı geliyordu? Sivil toplum veya NGO söyleminin bu kadar revaçta olmasının sebebi nedir, kavramın yerli yerinde kullanılmasının koşulu nedir, vb. gibi sorular üzerinde durmak, yapılanı ve yapılmak isteneni anlamak, velhasıl ideolojik açıklık sağlamak için gereklidir. Zira, kavramlar her zaman birileri tarafından ortaya atılıyor ve bir şeylerin *aracı* yapılıyor. Bu bakımdan kavramların içeriği onu kimin kullandığından bağımsız değildir. Son dönemde sivil toplum söyleminin revaçta oluşu bir tesadüf değil. Dolayısıyla sivil toplum söylemi de masum değil.

Daha sonra üzerinde duracağız ama bir örnek aydınlatıcı olabilir. Kıbrıs'ın kuzeyinde yaşayan Türkler adanın bölünmüşlüğüne son verip, güneyle bir arada yaşamalarını sağlayacak bir çözüm için sokaklara dökülüyor ve Rauf Denktaş'ın uzlaşmaz politikasına karşı çıkıyor. Türkiye'de 200 sivil toplum kuruluşu (STK) Rauf Denktaş'ı desteklemek üzere bir araya gelip mitingler yapacağını ilan ediyor! Kıbrıs'ta yaşayan nüfusun neredeyse yarıya yakını iradesini ortaya koymak için sokaklarda gösteri yapıyor, bu tam da bir "sivil toplum" tepkisidir. Eğer öyleyse 'Rauf Denktaş'la omuz omuza' mitingi yapanlar kimin tepkisini ortaya koyuyor, kimin borusunu öttürüyor, neye hizmet ediyor? Kaldı ki 200 kadar olduğu söylenen bu kuruluşlar "Rauf Denktaş'la omuz omuza" mitinginde 800 kadar gösterici toplayabilmişler... Bu, örgüt başına ortalama 4 kişi demektir... Bunlardan hangisi sivil toplum tepkisi, hangisi sivil toplum örgütü? Davos sivil toplum örgütü mü? Eğer öyleyse Tayland'daki "Yoksullar Forumu" ne? Türkiye'deki TEMA sivil toplum örgütü Brezilya'daki "Topraksız Köylüler Hareketi" ne? Bergama Köylüleri sivil toplum örgütü TUSİAD' da sivil toplum örgütü mü? İMF ve/veya Dünya Bankası'nın sivil toplum örgütünden anladığı bizimkiyle aynı mı?

* <http://www.ozguruniversite.org/stk.htm>

Bilindiği gibi kavramlar, sözcükler ve söylemler ekseri masum değildir. Arkasında kimin olduğuna göre içerikleri ve işlevleri değişebiliyor. Sivil toplum kavramını ilk ortaya atanlar da ondan aynı şeyi anlamıyorlardı. Rönesans çağında kavram 'doğal toplumun' karşıtı olan 'örgütlü, rasyonel toplum' anlamında kullanılıyordu ve rasyonel ve örgütlü oluşunun onu 'sivil toplum' yaptığı ileri sürülüyordu. Bu nitelikten ötürü de doğal toplumdaki üstün sayılıyordu: Devlet tarafından dizayn edilmiş bir sosyal düzen anlamında... İngiliz filozofu John Locke, devleti de sivil topluma dahil ediyordu. Ama Machiavel devletin özerkliğini esas alıyordu. Thomas Hobbes, sivil toplumdaki doğa yasaları tarafından düzenlenmiş toplumun karşıtı olan, devlete ve hükümete sahip bir toplumsal düzeni kastediyordu. Daha sonraları pazar (piyasa) ve devlet de sivil toplum tanımına dahil edildi. Adam Smith, pazarı ve devleti kapsayan bir *sivil toplumdan* söz etmişti. Jean Jacques Rousseau 'genel iradeyi' gündeme getirerek üçlü bir ayırım yapıyordu: Doğa, *sivil toplum* ve politik toplum. Politik toplumun ilk ikisinin zaaflarını giderici bir işlev gördüğünü ileri sürüyordu. Daha sonra Marx sorunu üretim ilişkileri olarak ele aldı. Antonio Gramsci de sivil toplumu konsensüs sağlayan bir hegemonya aracı olarak görüyordu. Bu anlamda *sivil toplum* hükümdarla tacir veya devletle pazar (piyasa) arasında kalanı ifade etmek için kullanılıyor.

Soruna açıklık getirmek, kavram kargaşasını aşmak için üç farklı sivil toplum anlayışından söz edilebilir. Birincisi, burjuva dünya görüşüdür ki, burada asıl olan bireyin gelişmesini sağlayan özgürlük alanıdır. Sorun esas itibarıyla bireyin girişim özgürlüğüyle ilgilidir. Girişimcinin girişim özgürlüğünün gerçekleştiği koşullarda 'her şeyin' yoluna gireceği varsayılır. O zaman *işletme* sivil toplumun temel eksenini oluşturuyor demektir. Onu çevreleyen, ona eklemlenen ve işlevleri ideolojik olan bir dizi kurum (okullar, kilise-cami, medya, kamu hizmetleri yapan kurumlar ve tabii gönüllü kurumlar). Gönüllü kurumların işlevi sistemin zaaflarını gidermek, ayıbını örtmek, değilse mistifikasyon yaratmaktır. Elbette böylesi bir dünya görüşü ve toplum anlayışı söz konusuysen, devletin esas işlevinin özel mülkiyeti korumak ve "girişim özgürlüğünü" güvence altına almakla sınırlı olması doğaldır. Son dönemde "devletin aslı fonksiyonları" denilen işte budur. Devlet olabildiğince az şeye burnunu sokmalı ki, *işler yolunda gitsin...* Nitekim IMF'nin eski başkanı Michel Camdessus " üç elden" söz ederken kastettiği budur: Pazarın görünmez eli, oyunun kurallarını düzenleyip dayatan devletin eli ve *eleğin altında kalanlara* yardım eden hayır kurumlarının şefkatli eli... Bilindiği gibi, burjuva anlayışında 'pazar' sosyal üretim ilişkisi olarak değil de, *doğal* bir şey sayılır. İnsan iradesi dışında bir varlığa ve doğallığa sahibolduğu varsayılır. Eğer öyleyse, pazara müdahale etmek mutlaka kötüdür. Yazık ki, şimdilerde (ve şimdilik) pazarla ilgili tevatüre inanan insan sayısı oldukça fazla... Pazar denilen son tahlilde mal ve hizmetlerin üretildiği yer değil mi? Ve pazar denilen aynı zamanda çıkarları uzlaşmaz sınıfların mücadele alanı değil mi? Hem artı değerden daha çok pay almak isteyen kapitalistlerin birbirleriyle hem de kapitalistlerin artı değer üreten işçi sınıfıyla mücadele alanı değil mi? Pazarın temel referans ve girişimci kapitalistin temel aktör, dünyanın da kapitalistlerin hareket alanı sayıldığı koşullarda pazar (piyasa) siyasetin yerini alınca, büyümenin kalkınmanın ve tabii "tüketicinin" de yurttaşın yerine geçmesi, siyasi mücadelenin de 'mikro sorunlara' (etnik, kültürel, dinî...vb) kayması anlaşılır bir şeydir.

Böylesi koşullarda sivil toplum olması gereken kuruluş, örgüt ve kurumların bizzat kendilerinin de *apolitize* olması, dolayısıyla siyasetin "aşınması" kaçınılmazdır.

Bir başka 'sivil toplum örgütü' anlayışı *naif-iyilikçi* sivil toplum anlayışıdır. Bu tür anlayışta sistemin olumsuz sonuçlarıyla mücadele edilir ama olumsuzlukları yaratan, kötülüklerin kaynağı olan asıl nedenler tartışma konusu yapılmaz. Mesela hayır kurumları bu tür *naif-iyilikçi* sivil toplum kuruluşlarının tipik örneğini oluşturur. Şimdilerde bu tür kurumlara büyük iş düşüyor zira, neoliberal politikalar sonucu her geçen gün işsizlerin, yoksulların, açların, yaşamak için asgari gelirden yoksun olanların, başını sokacak bir evi olmayanların, içecek temiz sudan mahrum olanların, ilaç alacak-tedavi olacak olanaklardan yoksun olanların, eğitim olanaklarının dışında kalanların, doğal afetler karşısında korumasız ve çaresiz olanların, vb. sayısı hızla artıyor. Bunların sayısı hızla artarken, bu amaçla faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerinin (NGO'ların) de mantar gibi büyümesi doğaldır. Asıl sorunun tartışma konusu yapılmadığı koşullarda, bu amaçla faaliyet gösteren kurum, kuruluş ve hareketlerin sistem tarafından kolaylıkla ehlileştirilmesi ve bir manipülasyon aracına dönüştürülmesi işten bile değildir. Kapitalizmi, neoliberal politikaları ve bu politikaların ortaya çıkardığı yıkımı tartışmadan, geçerli paradigmaya dokunmadan sistemin ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlarla mücadele etmek, nihai bir çözümü temsil edemez ama toplumu apolitize etmek gibi bir olumsuzluğa kolaylıkla neden olabilir. Sokak çocuklarının sorunlarıyla ilgilenen bir sivil toplum girişimi belki bir kaç çocuğu sefaletten kurtarabilir ama her gün daha fazla çocuğun sokağa düşmesini engelleyemez. Kapitalist sermaye birikiminin mantığını tartışmayan bir çevreci sivil toplum örgütü, kısmi iyileşmeler sağlayabilirse de bunlar devede kulak olmanın ötesine geçemez, gezegen riskinin insanlığın ve uygarlığın geleceğini tehdit etmesinin önünü alamaz. Aynı şekilde dünya ölçeğinde ve her bir ülke düzeyinde sürekli eşitsizlik üreten ve bunu derinleştiren kapitalist-emperyalist sistemi tartışmayı reddeden bir insan hakları örgütü, sınırlı insan hakları ihlallerini önleyebilir ve bu konuda bir duyarlılık yaratabilirse de sorunun çözümü için yeterli olamaz. Eşitlikçi-demokratik kaygılarla örtüşmeyen, sorunların temeline inmeye yanaşmayan bir insan hakları mücadelesi, nihai tahlilde kadük kalmaya mahkumdur. Zira, ekonomiden bağımsız bir siyaset olmadığı gibi, sömürü ilişkilerini yok sayan bir sivil haklar mücadelesinin de başarı şansı yoktur. Başarı şansı yoktur ama sisteme kısmî bir "meşruiyet" kazandırma şansı yüksektir... Baskıcı rejimlerle ulusal ve evrensel ölçekte zenginliğin paylaşılması arasındaki ilişkiyi dışlayarak baskıcı rejimlerin aşırılıklarıyla mücadeledeyken kalıcı başarılar sağlamak mümkün değildir. Bu da "öyleyse neden az sayıdaki ülkede insan hakları ihlalleri görece daha az, buna karşılık çok sayıda ülkede daha çok" sorusunu sormayı gerektirir. Bir ülkede gelir dağılımı sürekli bozulur, uçurum derinleşirken, geniş kitleler yoksullaşır sistem dışına atılırken, rejimin bu insanların haklı tepkisini ve taleplerini şiddetle kanla bastırmasına şaşmak niye?

Üçüncü sivil toplum anlayışı soruna "aşağıdan" dolayısıyla sınıfsal bir perspektiften yaklaşan anlayıştır. Sivil toplumu bir sosyal üretim ilişkileri bütünlüğü içine yerleştiren anlayıştır. Toplumsal olumsuzluklar ve kötülükler nereden ve nasıl kaynaklanıyor, eşitsizlik üreten ve onu sürdüren

egemenlik ilişkileri nedir? Devlet ve kurumları son tahlilde kimin tarihsel çıkarlarını nasıl gerçekleştiriyor? Toplum, eşitsizlik ve sömürü temeli üzerinde oturmaya devam ederken, sistemin özüne dokunmadan, kurumları dönüştürmeden, alternatif ilişkileri yaratmadan 'kalpleri değiştirmek' mümkün müdür? Elbette bu üçüncü sivil toplum anlayışı sonuçlarla da ilgilidir ama nedenleri de her aşamada tartışmanın odağında tutarak.

Şimdilerde sivil toplumdaki, sivil toplum örgütlerinden, 'yeni sosyal hareketlerden' çok söz ediliyor. Aslında sosyal hareketler öyle sanıldığı gibi yeni ve orijinal değildir. İnsanlık tarihinin son beşyüz yılı köle isyanlarının, köylü isyanlarının, sömürgeciliğe ve emperyalist saldırıya karşı yürütülen mücadelelerin, varlığını ve kültürünü korumak için savaşan 'yerli halkların' ama hepsinden önemlisi bir ücretli kölelik rejimi olan kapitalizmi aşmak üzere işçi sınıfının verdiği şanlı mücadelelerin, sosyalist devrim mücadelelerinin, ücret eşitsizliğine ve patriyarkal ilişkilere karşı mücadele eden kadın hareketinin (feminizm), son dönemde yeniden canlanma istidadı gösteren barış hareketinin, vb. tarihidir. Bu aşamada sivil toplum ve sivil toplum örgütleri, NGOs söyleminin neden revaçta olduğu üzerinde durabiliriz.

NGO'ların yıldızı neden parladı?

Bir yerde saldırı varsa, savunma ve karşı saldırı da olmak durumundadır. Kapitalizmin savaş sonrası uzun genişleme dönemi sona erip yeniden 'yapısal krize' girmesiyle sermaye saldırıya geçti. Neoliberal ideoloji hakim paradigma durumuna geldi ve yaklaşık yüzelli yıllık dönemde emekçi sınıflar lehine kazanılmış ne varsa savaş açıldı. Bu amaçla *deregülasyon* denilen uygulamalarla sadece sermayenin dar sınıfsal çıkarlarını gözetken bir kurumsal yapı ve işleyiş dayatıldı. *Devletin küçültülmesi* olarak sunulan aslında *sermayenin büyütülmesi* demeye geliyordu. Ama söylem ortalama insanı kandırma işlevi görüyor: Hantal ve kaynak israf eden bir devletin *ihtiyaca uygun, kendine yaraşır duruma getirilmesi* söylemi... Bu, emekçi sınıflar lehine kazanılmış mevzilerin düşürülmesini amaçlayan bir saldırıydı ama sunuluş biçimi elbette *bilimsel-rafine* olacaktı. Oysa, emekçi çoğunluk lehine düzenlemelerin geçerli olduğu dönemde bile açlık yoksulluk, sefalet ve *dışlanma* artıyordu. Nitekim, daha 1972'de Dünya Bankası yoksullukla mücadeleyi öncelikli bir amaç sayıyordu. Bu da bizim için şaşırtıcı değildir. Zira kapitalist sermaye birikimi aynı anda hem yoksulluk hem de zenginlik yaratmak durumundadır. Bu vesileyle bir hatırlatma yapmak uygundur. Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Örgütü, (UNDEP), vb. bir taraftan son dönemde kalkınma kriterleri bakımından durumun iyiye gittiğini ilan ediyorlar diğer taraftan da açlık ve yoksullukla mücadeleyi öncelikli amaçları arasında sayıyorlar... Kapitalizmin geçerli olduğu durumda aritmetik ortalamaların bir kıymet-i harbiyesi olması mümkün değildir. Zira, sermayenin hareketi işçi sınıfının baskısıyla düzenlenip-frenlenmediği durumlarda, 1980 sonrasında olduğu gibi *deregülasyon* söz konusuysen, zenginlik arttıkça yoksulluğun da artması kaçınılmazdır. Nitekim, neoliberal paradigmanın vâzettiği politikaların katıksız uygulandığı son yirmi-yirmibeş yılda durum budur.

Yeni dönemin sivil toplum hareketleri bir dizi özellik arz ediyor. Birincisi daha önce mevcut olmayan hareketler veya NGO'lar var. Çevreci-ekolojist örgütler bunların başında geliyor. Kapitalist yağmanın neden olduğu ekolojik tahribat giderek gezegen riskini büyütüyor, yaşamı ve uygarlığı tehdit ediyor. O kadar ki, duruma vakitlice müdahale edilmezse geri dönüşü olmayan bir eşik aşılması kaçınılmaz görünüyor. İkinci yenilik neoliberal politikaların uygulanması, emperyalist sömürünün derinleşmesiyle çaresizleşip marjinalleşen insan sayısının artması ve bu saldırı karşısında insanların 'başlarının çaresine bakma' arayışları ve üçüncü bir neden de modernleşme-kalkınma paradigmasının aşınmasıyla, insanların sorunlarını çözmede yeniyi üretmekten ziyade eskiye sığınma eğiliminin artmasıdır (kültüralist hareketler, etnik kimlik arayışları, dinî köktencilik, milliyetçi-köktencilik, faşist-popülizm, vb.) İnsanlar ütopyasızlaşmanın sonucu olarak artık büyük sorunlarla ilgilenmek yerine *mikro sorunlara* yöneliyorlar. Fakat bir önemli neden daha var: Neoliberal tahribatın tartışılmasını engellemek, pazar ekonomisinin her derde deva olduğu bilincini yerleştirmek, sisteme yönelik eleştiriyi ve hareketleri etkisizleştirmek, alternatif yokluğuna insanları 'ikna etmek' için NGO'lar *araçlaştırılıyor*.

Bunları toplumu depolitize etmenin, apolitize etmenin aracı durumuna getirerek neoliberal saldırıya kitle muhalefetini etkisizleştirmek, özelleştirmelere itirazın önünü kesmek isteniyor. Bu amaçla da söz konusu örgütleri destekliyorlar. Bunlara doğrudan veya dolaylı finansal destek sağlanıyor. Bu bakımdan bunların çoğunun gerçekten sivil toplum örgütü veya aynı anlama gelmek üzere NGO ve/veya STK sayılmaları tartışmalıdır. Elbette devletler çoğu zaman doğrudan finansal destek sağlamıyor. Önce fonlar bir vakıfa veya "hükümet dışı" bir kuruma aktarılıyor. Bu vakıflar veya kurumlar da Üçüncü Dünya'da emperyalist ülkeler tarafından *araçlaştırılması* istenen başka vakıflara, derneklere, kooperatiflere ve 'girişimlere' aktarılıyor. Elbette *finans eden yönetir* kuralı burada da geçerli... Verilen paraların verenin amacına uygun olarak kullanılması güvence altına alınıyor. Üçüncü Dünya'da faaliyet gösteren veya onlar tarafından fonlanan NGO'ların bir çok durumda eski Hristiyan misyonerlerin işlevini devraldıkları, dolayısıyla, sömürgeciliğin, emperyalizmin, neoliberalizmin hizmetine koşduklarını söylemek abartma olmaz. Kamu kaynakları eskiden olduğu gibi doğrudan devletten devlete yardım olarak verilmek yerine, söz konusu fonlar önce bir NGO'ya aktarılıyor, ve onun aracılığıyla da Üçüncü Dünyadaki bir NGO'ya ulaştırılıyor. Aslında bu *yardımın özelleştirilmesinden* başka bir şey değildir. Böylece anti-devletçi neoliberal söylem de haklılık kazanıyor. Devlet dışlanarak yardımın ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmasının daha etkin olduğu söyleniyor. Bu iddiada elbette bir haklılık payı bulunabilir ama Üçüncü Dünya'daki devletin neden bu duruma düştüğünü tartışmamak koşuluyla... Özel kanallar kullanılarak yapılan yardım 1970 de 1 milyar dolardan, 1990 da 7.2 milyar dolara yükselmişti... Dünya Bankası 'yardımların' her seferinde daha büyük bölümünü artık NGO'lar kanalıyla yapmayı yeğliyor. NGO'lar kanalıyla yapılan kaynak transferi kimi durumda çokuluslu şirketlerin mallarına pazar açıcı, dolayısıyla bağımlılığı ve sömürüyü derinleştirici işlev görüyor. Kimi zaman "askerin ve bürokratin giremediği yerlere girerek' istihbarat işlevi gören NGO'lar bile var...

Elbette Üçüncü Dünya'daki NGO'lara sağlanan parasal destek mutlaka ve her zaman kamu kaynaklarından yapılan destekten oluşmuyor. Özel kaynaklar da söz konusu ama bunların ekseri 'vicdanları rahatlatmak' gibi bir işlev gördüğünü söylemek mümkündür. İyi niyetin sorunu çözmede etkili olması mümkün değildir. Bazen pek de kuşku duyulmayacak durumların bile problemliliğini görmek mümkündür. Diyelim ki Avrupalı sosyal demokrat bir vakıf, Afrika'daki sosyal demokrat bir örgüte maddi katkı sağlıyor. Bu kendi isteğini Afrikalılara dayatmaktan başka birşey değildir ve yapılan da sonuç itibarıyla olumsuzdur. Zira, Afrika'da sosyal demokrasiye uygun koşullar mevcut değildir, üstelik oluşması da mümkün değildir...

Bazen, NGO görüntüsü veren en gerici, faşist, açıkça karşı-devrimci hareketlerin desteklendiği de oluyor. Elbette bunun tam karşıtı (istisnalar) da mümkün, Güney Afrika'da ırk ayrımcılığına karşı mücadele eden hareketlere yapılan parasal ve siyasi destekte olduğu gibi... NGO veya sivil toplum söylemiyle bir taraftan kitlelerin sisteme yönelik tepkisi 'yumuşatılmak' piyasa ekonomisinin 'seçeneksizliği' düşüncesi yaygınlaştırılarak toplum apolitize edilmek istenirken, bir yandan da bir *katulum* yanılması yaratılıyor. Böylece, sanki yapılanlar ve yapılacak olanlarda halk çoğunluğunun bir dahli varmış izlenimi yaratılmak isteniyor. "Sivil toplum örgütlerinin görüşünü almak, sivil toplum örgütleriyle tartışmak, vb. söylemi... Elbette, kolayca yanılama yaratan bir durum da söz konusu. İnsanlar kapitalist sömürden zarar görüyorlar ama her zaman karşılarında kendilerini sömüren bir kapitalist görmüyorlar. Marx'ın "formel tâbiyet" (*soumission formelle*) dediği durum çoğu zaman geçerli değil. En ücra köydeki köylü, küçük esnaf, gecekonducuların dışlanmış devasa nüfusu, işsizler yığını, vb. kapitalist meta ilişkilerine tâbi, dolayısıyla pazarın baskısına maruz... ama karşılarında onları ezeni somut olarak göremiyorlar... Bu durum insanların içinde buldukları durumu kavramalarını, bilince çıkarmalarını zorlaştırıyor.

Öyleyse ne yapmak gerekir?

Bir kere bu örgütlerin gerçekten *yeryüzünün lânetlilerinin* gerçek örgütümü yoksa egemen odaklarca manipüle edilen örgütler mi olduğu konusunda ideolojik açıklık gerekir. Mevcut durumu meşrulaştıran değil, sistem karşıtı ve sistemi aşma perspektifine sahip 'sivil toplum örgütlerinin' desteklenmesi ve güçlendirilmesi gerekir. Bu tür bir 'sivil toplum hareketinin' de her aşamada olup-bitenleri bilince çıkaracak, her aşamada perspektifi tanımlayıp hareketin önünü açacak 'organik aydınlara' sahibolması gerekir. Aksi halde gerçek anlamda aydınlardan yoksun bir hareketin hiçbir başarı şansı yoktur. Mevcut sömürü ilişkilerini aşmayı, yeni bir şey yapmayı, farklı bir toplumsal düzen için mücadeleyi amaç edinen hareketlerin, yüksek düzeyde eleştirel bilince sahip entelektüellerin yokluğunda başarı şansı yoktur. Zira, gerçekten ilerici bir hareket ancak bir ütopya peşindeyken başarıya ulaşabilir. Entelektüel ütopyayı formüle eder ve onun kitle tarafından benimsenmesini, özümlemesini sağlar.

Tarihte ütopyası olmadan birşeyler başarmış, insanlığı ilerletmiş bir harekete raslamak mümkün değildir. Elbette ezilen, sömürülen, kendi kaderini belirlemesi engellenen halkın, mücadele aracı

olan bir sivil toplum hareketinin, mevcut olana bir alternatif sunması gerekir ki, bu da siyasi angajmanı zorunlu kılar. Siyaseti önemsemeyen bir sivil toplum hareketinin (elbette her zaman bildik siyaset değil) başarı sansı yoktur. Söz konusu sivil toplum hareketinin insanların gündelik yaşamlarını da angaje eden bir siyasi mücadele içinde olması gerekir. Bir başka gereklilik de her aşamada eşitlikçi, özgürlükçü, dayanışmacı ilişkileri geliştirmek ve bunu gündelik yaşamın canlı bir unsuru haline getirip içselleştirmektir... Nihayet her yerdeki mücadelenin başka yerlerdeki mücadeleyle bağ kurması ve küresel bir varlık haline gelmesi gerekir. Aksi halde sektörel ve coğrafi olarak izole olmuş bölük-pörçük hareketlerin taşı yerinden oynatması, yeni, orijinal ve anlamlı birşeyler yapabilmesi mümkün değildir. Küresel saldırıya ancak küresel planda karşı konabilir ama bu da ancak yerel bir varlığı ve gücü olanların evrensel arenada buluşmasıyla mümkündür. Öyleyse sorun her şeyden önce *sivil toplum*, NGO, söylemiyle ilgili ideolojik kafa karışıklığından kurtulmayı gerekiyor...